

Verslag evaluatie landschapsontwikkelingsplan

Geschreven door: Céline Borst

Datum: 09-04-2024

Het doel van deze evaluatie was om het huidige landschapsontwikkelingsplan (LOP) van de gemeente Nijkerk te evalueren op het gebruik van het document, de uitvoering van het beleid en de bestendigheid tegen toekomstige risico's. Aan de hand van interviews met collega's, documentanalyse en gesprekken met enkele stakeholders (SLG, IVN, stichting BAO, Boerennatuurveluwe, stichting milieuzorg noordwest Veluwe) is het LOP geëvalueerd. De resultaten van de evaluatie en aanbevelingen voor mogelijke verbeteringen worden hieronder beschreven.

Samenvatting

Het LOP speelt een belangrijke rol in het bevorderen van bewustwording omtrent landschapsbehoud en landschapsontwikkeling binnen onze gemeente. De uitvoering van projecten binnen het kader van het LOP hebben bijgedragen aan het behoud van biodiversiteit en de bewustwording van cultuurhistorische- en landschappelijke waarden. Bovendien biedt het LOP waardevolle richtlijnen voor een landschapsinclusieve aanpak bij ontwikkelingen, waardoor de landschappelijke kwaliteit versterkt. Evaluaties tonen aan dat het LOP effectief wordt toegepast in de praktijk en dat er vraag is naar enkele nieuwe beplantingsrichtlijnen, een verdere integratie met duurzaamheidsinitiatieven, het uitwerken van ontwerprichtlijnen voor huidige trends en ontwikkelingen in het buitengebied en een meer gestructureerde uitvoeringsaanpak.

Overzicht mogelijkheden voor verbetering LOP

Uit de evaluatie kwamen een aantal wensen en verbetermogelijkheden naar voren:

1. Richtlijnen voor inpassen van zonnevelden per landschapstype
2. Richtlijnen voor het omvormen van een agrarisch erf naar een boeren erf waar enkel gewoond wordt.
3. Richtlijnen voor natuurontwikkeling per landschapstype
4. Lijst met klimaatbestendige soorten die passend binnen de verschillende landschapstypes
5. Uitbreiden lijst met soorten houtwal?
6. Stappenplan voor landschapsinclusief ontwerpen
7. Uitvoeringsparagraaf (landschapsontwikkeling en biodiversiteit)

Binnen deze evaluatie zijn ook verbeter mogelijkheden en risico's genoemd die beter passen binnen de omgevingsvisie 2.0 of andere beleidsstukken. Hierbij gaat het om de volgende onderwerpen:

1. Beter beschermen en ontwikkelen parels
2. Kaders voor ontwikkelen groen/blauwe pijlen omgevingsvisie
3. Hoe om te gaan met functieverandering beleid en veranderen buitengebied
4. Hoe ontwikkelen we landschap op grotere schaal?
5. Willen we nieuwe landschappen ontwikkelen? Of zetten we juist in op het behoud en bescherming van de bestaande landschappen?
6. Functie natuur sterker naar voren brengen (visie en/of biodiversiteitprogramma)

Relatie LOP met andere beleidstukken

Het landschapsontwikkelingsplan (LOP) vormt een samenhangend geheel met de groenvisie/groenbeleidsplan en het Beeldkwaliteitsplan van het buitengebied. Deze documenten sluiten goed op elkaar aan, met name wat betreft onderwerpen zoals biodiversiteit, de overgang tussen binnenstedelijke gebieden en het buitengebied, en beeldkwaliteitskenmerken. Een ander belangrijk beleidsstuk is het nieuwe erfgoedbeleid en de cultuurhistorische waardenkaart. Hierin wordt het belang van cultuurhistorische landschappen benadrukt en wordt gewerkt aan het beschermen van beeldbepalende stads- en landschapsgezichten. Daarnaast speelt het ontstaan van

landschappen een belangrijke rol bij de huidige landschappelijke waarden. Culturele historische waarden maken dus deel uit van de kernkwaliteiten van het landschap.

Omgevingswet

De landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten die beschreven zijn in het LOP en gerelateerde beleidsstukken vormen de basis voor het opstellen van de omgevingsvisie. Deze waarden zijn ook terug te vinden in de thematische kaarten van de omgevingsvisie en de visiekaart. De landschappen rondom de 'parels' zijn eveneens aangeduid als belangrijke onderdelen van onze omgevingsvisie. Veder zullen de kernkwaliteiten van onze landschappen, zoals nu beschreven in het LOP en de omgevingsvisie, uiteindelijk worden opgenomen in het omgevingsplan. Echter, niet alle beleidsregels uit het LOP en de eerder genoemde beleidsstukken zullen worden geïntegreerd in het omgevingsplan. In plaats daarvan zal er een apart programma voor omgevingskwaliteit worden opgesteld.

Het begrip omgevingskwaliteit, dat natuur, cultureel erfgoed, stedenbouwkundige kwaliteit, architectonische kwaliteit van bouwwerken en landschappelijke kwaliteit omvat, wordt steeds belangrijker. Het LOP zal daarom een belangrijk onderdeel vormen van het programma voor omgevingskwaliteit. Het is daarom van belang om zorgvuldig te overwegen waar mogelijke verbeteringen van het LOP geactualiseerd moeten worden: in het programma omgevingskwaliteit, de omgevingsvisie, of als een afzonderlijke toevoeging aan het LOP.

Doelstellingen

Het LOP is opgesteld om Landschapsinclusief te handelen en om ons Groen Kapitaal (Landschap, natuur, cultuurhistorie en water) te versterken. Hierbij worden de volgende subdoelen beschreven:

Subdoel:

1. **Bewustwording creëren:** door de diversiteit van het landschap (landschapstypen) duidelijk in beeld te brengen middels beeldmateriaal en beschrijvingen (landschapsindeling).
2. De intrinsieke kwaliteiten van de verschillende landschapstypen **begrijpelijk maken** door deze te benoemen en uit te lichten.
3. **Behulpzaam zijn** door de initiatiefnemer te begeleiden en te ondersteunen door middel van ontwerprichtlijnen en voorbeelden om mee aan de slag te gaan.

Uit de evaluatie blijkt dat het LOP een waardevol kennisdocument is om het ontstaan en de diversiteit aan landschappen binnen de gemeente Nijkerk beter te begrijpen. Het LOP draagt bij aan een beter begrip van de identiteit van de gemeente. Hierdoor draagt het LOP bij aan een betere bewustwording en het begrijpelijk maken van de landschapstypen. Bovendien worden initiatiefnemers tijdens planologische procedures doorverwezen naar het LOP en het beeldkwaliteitsplan, wat ervoor zorgt dat de ontwerprichtlijnen bij de meeste plannen worden toegepast. Met name de ontwikkelrichtlijnen en kaartmaterialen worden als waardevol beschouwd door zowel externe partijen als interne collega's.

Verder zijn er inspiratiedocumenten ontwikkelend gebaseerd op het LOP voor het gebruik van streekeigen beplanting en het toepassen van erfbeplanting. Zoals het inspiratieboekje voor ondernemers om hen te helpen kiezen voor een toekomstbestendig bedrijf op basis van streekeigen beplanting. Deze folders worden nog regelmatig uitgedeeld aan initiatiefnemers. Ook op deze manier proberen we behulpzaam te zijn en inwoners te ondersteunen met het maken van beplantingskeuzes.

Het LOP heeft als hoofddoel om niet alleen een kaderstellend document te zijn, maar ook een faciliterend document, en dit lijkt in de praktijk goed te zijn gelukt. Collega's van verschillende teams, waaronder planvorming, stedenbouw, erfgoed, groen, natuur en landschap, gebruiken het LOP om initiatiefnemers te adviseren over onze cultuurlandschappen en landschap te integreren in de ontwerpplannen. Interne collega's zijn zeer tevreden over het gebruik van het LOP. Hiermee lijkt het

LOP zijn doelstellingen te behalen om landschap inclusief te handelen bij ruimtelijke ontwikkelingen. Het is duidelijk dat het LOP niet in een la is beland, maar daadwerkelijk van waarde is in de praktijk.

Streefbeelden en richtlijnen

In het Landschapsontwikkelingsplan (LOP) worden per landschapstype onze wensbeelden van deze landschappen beschreven. Deze streefbeelden komen ook terug in de richtlijnen voor landschappelijke inpassing. Bovendien worden er in deze ontwerpvoorbeelden suggesties gedaan om het landschap te versterken, gebaseerd op de streefbeelden.

Uit de evaluatie blijkt dat men over het algemeen tevreden is met de meeste richtlijnen. De richtlijnen zijn praktisch en bieden adviseurs een leidraad om de landschappelijke inpassingen en beeldkwaliteit te toetsen. Voor initiatiefnemers zijn de richtlijnen ook bruikbare voorbeelden waarmee zij aan de slag kunnen bij hun eigen plannen. De lijst met inheemse beplantingssoorten wordt als positief en nuttig ervaren. Echter, sommige initiatiefnemers geven aan dat het LOP een groot document is met veel tekst. Zij missen een stappenplan om zelf aan de slag te gaan met de landschappelijke inpassing, erfopzet en landschapsversterking. Ook het voorbeeld van het maken van een houtwal kan verduidelijkt worden door aan te geven welke soorten wenselijk zijn.

Daarnaast focussen de ontwerprichtlijnen zich met name op de uitbreiding van agrarische bedrijven en de functieverandering naar recreatie. Dit komt niet altijd overeen met waar in de praktijk behoefte aan is. In de praktijk zien we juist dat er voornamelijk functieverandering naar wonen plaatsvindt wanneer agrariërs besluiten te stoppen met hun bedrijf. Er komen dan aanvragen binnen voor het bouwen van een of twee extra woningen. Het is wenselijk hiervoor ook (voorbeeld) ontwerprichtlijnen op te nemen in het LOP.

Uit de praktijk blijkt ook dat het zinvol zou zijn om richtlijnen te hebben voor het inpassen van zonnenvelden en andere duurzame ontwikkelingen, aangezien het thema duurzaamheid tot nu toe niet terugkomt in het LOP. De aanvragen voor het plaatsen van kleine zonnepanelen (150-200m³) in agrarische velden zijn namelijk sterk toegenomen de laatste jaren. Daarnaast krijgen we als gemeente ook vragen van boeren die overwegen te stoppen met hun bedrijf. Het komt geregeld voor dat er recent zonnepanelen op stallen zijn gelegd die in de toekomst gesloopt zullen gaan worden. Helderheid over of en hoe deze zonnepanelen teruggeplaatst kunnen worden op het (woon)erf of in het landschap is daarbij gewenst.

Het is ook belangrijk om te onderzoeken welke inheemse beplantingssoorten goed bestand zijn tegen klimaatverandering, aangezien niet alle inheemse beplanting even geschikt is om aan te planten wanneer het klimaat verandert. Hier krijgen we in de praktijk ook vragen over. Afstemming met team dagelijks- en operationeel beheer is hierbij van belang. Daarnaast kunnen er ontwerpvoorbeelden van houtwallen en boomsingels worden opgesteld die biodiversiteit bevorderen. In het verleden was het gebruikelijk om boomrijen van dezelfde soort aan te planten (elzen en knotwilgen). Maar een diversiteit aan boomsoorten draagt niet alleen bij aan de biodiversiteit, maar kan ook bijdragen aan de veerkrachtigheid van het landschap.

Uit de evaluatie bleek ook dat bij grote projecten zoals Klaarwater er goed rekening gehouden met het landschap (bodem en water). Echter, bij grotere projecten komt het onderwerp biodiversiteit en groen vaak later aan bod, waardoor er in de praktijk vaak minder winst valt te behalen op deze onderwerpen. Het zou wenselijk zijn om het landschap en natuur vanaf het begin mee te nemen in dergelijke projecten.

Kaartmateriaal

Kaarten uit het LOP zijn in 2018 ontworpen. Deze kaarten zullen na verloop van tijd verouderd raken doordat bepaalde ontwikkelingen niet zijn opgenomen. Om kaarten actueel te houden, is het belangrijk updates uit te voeren op basis van nieuwe gegevens en ontwikkelingen in het gebied. De volgende ontwikkelingen zijn nu niet meegenomen in de kaarten van het LOP:

- Namen van beken worden niet genoemd op thema kaart water.
- Laatste nieuwbouw ontwikkelingen missen op de kaarten

Uitvoering LOP

Het afgelopen jaar zijn er binnen het kader van de uitvoering van het LOP twee programma's en een aantal losse projecten uitgevoerd (zie tabel 1). Deze projecten hebben zich voornamelijk gericht op het vergroten van het bewustwording over landschapsbeheer, de verschillende landschapstypen en educatie over biodiversiteit. Ook is er flink wat groen aangeplant in het buitengebied (figuur 1). Met deze uitvoerende projecten wordt tegemoetgekomen aan de doelstelling om inwoners bewuster te maken van de diverse landschappen in onze gemeente. Zowel inwoners als betrokken organisaties zoals IVN, SLG en Stichting BAO zijn zeer enthousiast over deze projecten. Partijen waren ook tevreden over de samenwerking met de gemeente. Door het grote enthousiasme van inwoners is er in 2024 een vervolg gegeven aan het biodiversiteit beplantingsproject en het bloemrijke akkerranden project. Binnen een week was het aantal deelnemers voor het biodiversiteitsproject al vol. Dit onderstreept dat inwoners bereid zijn om op hun eigen grond bij te dragen aan de lokale biodiversiteit.

Programma Landschap (2018-2022)	Programma Impuls biodiversiteit (2019-2023)	Losse projecten (2023-2024)
Landschapsimpuls Nijkerkerveen	Biodiversiteitsbeplantingsplannen	Klompepad Slichtenhorst
Aanleg klompepad kids Hoevelaken	Aanleg Bijenoases	Subsidie aanvragen landschapsbeheer
Oprichting werkgroep biodiversiteit	Bloemrijke akkerranden	Vervolg Biodiversiteit- beplantingsplannen
Aanleg 4 historische landschapspanelen		Vervolg bloemrijke akkerranden

5

Bijenoases

13955

Aangeplante struiken

523

Aangeplante bomen

966 m²

Ingezaaid kruidenmengsels

40,3 ha

Bloemrijke akkerranden

Figuur 1. Overzicht totaal gerealiseerd groen binnen de uitvoeringsprogramma's 2018-2024.

Veder werkt gemeente Nijkerk aan een grootschalig project waarbij natuur- en landschapsontwikkeling plaats zal gaan vinden. Namelijk de uitbreiding van het Hoevenlakense bos. Dit project is groot van omvang waarbij vele belangen spelen, hierdoor zijn er momenteel geen andere grootschalige projecten in gang gezet die bijdragen aan de doelen van het LOP. Desondanks is de gemeente Nijkerk wel actief betrokken bij het nieuwe natura 2000 beheerplan van Polder Arkemheen en het weidevogelplan. Door in de toekomst deel te nemen aan het weidevogelconvenant dragen we als gemeente wel degelijk bij aan de bescherming en ontwikkeling van de Polder.

Uit de evaluatie blijkt ook dat het raadzaam is om bij toekomstige projecten meer aandacht te besteden aan de doelsoorten zoals vermeld in het LOP. Bij het identificeren van nieuwe projecten kan beter gekeken worden naar de mogelijke bijdrage die geleverd kan worden aan de natuur. Het is dan van om te focussen op specifieke plant- en diersoorten. Het in kaart brengen van de basis kwaliteit van de natuur in het buitengebied vormt hierbij een essentieel startpunt.

Tot slot ontbreekt er een uitvoeringsparagraaf in het LOP. Hierdoor mist er een heldere visie met betrekking tot de uitvoering van het LOP. De vraag die dan ook openstaat is hoe gemeente Nijkerk bijdraagt aan natuur- en landschapsontwikkeling. Inwoners en organisaties zoals SLG, IVN, stichting BAO, Boerennatuurveluwe, stichting milieuzorg noordwest Veluwe kunnen hier een belangrijke bijdrage aan leveren door input te leveren over mogelijke projecten. Het opstellen van een uitvoeringsparagraaf of uitvoeringsprogramma zien wij daarom als een waardevolle toevoeging. Hierbij is het van belang om de ontwikkelingen rondom de transitie in het landelijke gebied mee te nemen.

Bijlage 1 Analyse ophaalsessie evaluatie LOP (intern)

Ophaalsessie 1: Thema groen, water en natuur

Samenvatting:

Het LOP wordt gewaardeerd vanwege de kennis over verschillende landschapstypen die het verschaft en landschappelijke kaders die het biedt. Kritiek richt zich met name op het ontbreken van concrete uitvoeringsinformatie, locaties voor vergroening.

Analyse:

- Het LOP fungeert als een snelle bron van kennis over de diverse landschapstypen en natuurwaarden (LOP wordt gebruikt en ligt niet in een la).
- Streefbeelden worden uitgebreid beschreven en geven een goed beeld van de waardevolle landschappen binnen de gemeente.
- Meer nadruk op biodiversiteit, erfgoedbescherming en groen/blauwe structuren wordt gevraagd.
- Concrete acties voor landschapsontwikkeling zijn wenselijk voor de uitvoering.

Mogelijke toevoegingen aan huidig beleid:

- Lijst klimaatbestendige (inheemse) beplantingssoorten per landschapstype
- Concrete lijst met acties voor natuur- en landschapsontwikkeling (Uitvoeringsparagraaf) → [hoe verhoudt zich dat tot de omgevingsvisie 2.0]
- Kaart water updaten: namen beken toevoegen (details)
- Monitoring (doelsoorten) opzetten
- Groene handhaving voor betere borging doelen natuur en landschap

Ophaalsessie 2: Duurzaamheid

Samenvatting:

Tijdens deze sessie lag de nadruk op het gebrek aan integratie van het thema duurzaamheid in het LOP. Er werden vragen gesteld over richtlijnen voor duurzame energieprojecten, met name zonnevelden, en het ontbreken van een holistisch beeld van duurzaamheid in het landelijk gebied.

Analyse:

- Duurzaamheid wordt is een onderbelicht thema in het huidige LOP. vooral bij de ontwikkeling van zonnevelden en andere duurzame energiebronnen.
- In de toekomst zullen er energielandschappen kunnen ontstaan en er is nog geen duidelijk kader hoe de gemeente hier in het buitengebied mee om wil gaan.
- Beeldkwaliteit is bij het inpassen van energieprojecten een belangrijk onderdeel.
- Er is behoefte aan richtlijnen voor het inrichten van zonnevelden op een landschappelijke en natuurvriendelijke manier.
- Binnen team duurzaamheid wordt het LOP niet veel gebruikt bij.

Mogelijke toevoegingen aan huidig beleid:

- Richtlijnen voor het landschappelijke inpassen van zonnevelden per landschapstype.
- Veder onderzoeken energielandschap
 - Kleinere zonneveldenverspreid over buitengebied vs grote zonnevelden
 - Zonering toepassen? Gebieden uitsluiten van zonnevelden/windmolens? Waar wel waar niet?

Ophaalsessie 3: Wonen, werken en recreëren in het buitengebied

Samenvatting:

Vanuit dit beleidsveld ligt de focus meer op de economische vlak en wordt het document zelf niet gebruikt. Het buitengebied van Nijkerk is wel heel belangrijk voor de lokale economie. Veel inwoners wonen en werken in het buitengebied en de agrarische sector en aangrenzende sectoren zijn van groot belang voor Nijkerk.

Analyse:

- Er is bezorgdheid over toenemende recreatiedruk en de behoefte aan duidelijke ontwikkelingsrichtlijnen voor woningbouw en bedrijventerreinen in het buitengebied.
- Kleinschalige recreatie wordt geprefereerd boven grootschalige toerisme in het buitengebied.

Mogelijke toevoegingen aan huidig beleid:

- Behoefte aan meer recreatieplekken voor verschillende doelgroepen. Zo hebben ruiters bijvoorbeeld geen ruiterspad.

Ophaalsessie 4: Planologie, landelijkgebied en beeldkwaliteit

Samenvatting:

LOP en beeldkwaliteit plan buitengebied sluiten goed op elkaar aan. Daarnaast zien we bij planologische procedures deze documenten veel terug komen in ruimtelijke onderbouwingen. Beleidsadviseurs, planologen en initiatiefnemer gebruiken het LOP vaak als voorbeeld en als kennis document.

Analyse:

- Er is waardering voor het praktische nut van het LOP en zijn samenhang met andere beleidsdocumenten (groenbeleidsplan, beeldkwaliteit, erfgoed).
- Bij planologische procedures verwezen naar het LOP zodat de initiatiefnemers richtlijnen heeft voor de landschappelijk inpassen of landschap versterking tijdens het project
Het LOP biedt praktische handvatten
- Parels beter beschermen en ontwikkelen.
- Groen pijlen in omgevingsvisie lenen zich voor een vrijetijdslandschap: recreatie en natuur/landschapsontwikkeling
- Groene pijlen staan onderdruk: Kunnen we deze groene peilen ook deel gebruiken voor het behalen van doelstelling rondom de groen/blauwe dooradering rijk? Veder uitwerken wat hier van uit landschap noodzakelijk is om te ontwikkelen (omgevingsvisie).
- Waar gaan bepaalde verbeterpunten van het LOP landen? Factsheet toevoegen met extra kaders? Opnemen in een programma omgevingskwaliteit?

Mogelijke toevoegingen aan huidig beleid:

- Vrijetijdslandschap
- Richtlijnen voor natuurontwikkeling per landschapstype
- Gewenste beplanting zal wellicht aangepast moeten worden per landschapstype in het kader van klimaatverandering. Uitbreiden lijst met boomsoorten.
- Richtlijnen voor inpassen energielandschap (zonnevelden, windmolens, etc.)
- Hoe willen we als gemeente de landschappen ontwikkelen? Ontwikkelen we de streefbeelden op dit moment genoeg? → uitvoeringsparagraaf.